

נושאים בעלון

סוכות - שמחה בחג
ארבעת המינים
דפנות הסוכה
גוי סוכה
שינה בסוכה
נטילת לולב
להחליף ערבות בכל יום
שמירת ד' מינים
שמחת תורה

עלון כלל המועדים

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

מתוך הספר לב המועדים "סוכות וארבעת המינים"

הטעם שלא צייתה תורה לעשות בסוכה גם בקרקע כדוגמת

ענני הכבוד

לפי שסוכה אינה אלא כדוגמא בעלמא כדי שזכור נפלאותיו ונוראיות לפיכך כדוגמא וזכר כל דהו מספיק כיון שבכל אופן אי אפשר לעשות דוגמת ענני הכבוד ממש (ספר צידה לדרך תרכ"א).
טעם אחר: לפי שמצוות סוכה היא לזכור יציאת מצרים והענן שהיה למטה לא היה להנך מפני החמה כי אם להמניך גובה ואין זה זיכרון לשאר ההגנות אשר הגין עלינו ביציאת מצרים (כ"ה תרכ"א בסוף סימן ב בשם הרא"ש).

חג הסוכות שבעת ימים

חג הסוכות שבעת ימים הטעם שחג הסוכות שבעת ימים לפי שהסיבה לשיבה בסוכה הם זכר לענני הכבוד שהקיפן במדבר, ולכן יושבים שבעה ימים שהם כוללים כל ימות השבוע, ורומזים כל הזמנים לזכור נוראותיו ונפלאותיו בכל הזמנים (לבוש תרכ"א).

טעם אחר: שבעת ימים באה כנגד ימות האדם שהם שבעים שנה וכן שיעור הסוכה ז' טפחים כשיעור ימי האדם, ולכן ביום האחרון עושים יום שמחה לרמוז שלאחר צאתו מן העולם יזכה לעולם הבאה, ועושים הקפה עם ס"ת לומר שהתורה תעטרהו כמו הספר שהוא מועט ומפואר (אלישיך ויקרא כג לד ד"ה וידבר, שפתי כהן ויקרא כג מב). טעמים נוספים עיין בלב המועדים סוכות ארבעת המינים.

ארבעת המינים - הטעם שבחרו בד' מינים אלו

לפי שכל אילן וירק יש לו שר ששולט עליו ואומר לו גדל (בראשית רבה י ו), חוץ מד' מינים אלו שלא השליטם הקב"ה ביד מלאך אלא כביכול מכוחו ומהשגחתו הפרטית הם גדלים, ולכן צווה ליקח ד' מינים אלו להראות לכל שגם אנו אין אנחנו מושגחים אלא על ידי הקב"ה בעצמו שעם ה' אלא והנה הנם בידו שאין להם פחד אימה

משום בריה בעולם (סדר היום כוונת הלולב ואגודתו ד"ה ואפשר). טעמים

נוספים עיין בלב המועדים סוכות ארבעת המינים.

חג סוכות

מצוות חג סוכות הוא מצוות "ושמחת", דכתיב (ויקרא כג ז) "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים" (עיין רמב"ם הלכות לולב פרק ה הלכה יב) וכמו שאומרים בתפילה "חג הסוכות הזה זמן שמחתנו".

הטעם שנאמר שמחה יתירה בחג הסוכות מה שלא מצאנו

בשאר המועדים

בחג הפסח לא נאמר שמחה כלל, לפי שלא נלקטו התבואה ולא פירות האילן, ובחג השבועות נאמר "שמחה" פעם אחת לפי שכבר נלקטו הפירות ויש שמחה אחת ולא יותר כי עדיין לא הכניסו את פירות האילן וגם התבואות לתוך הבית, אבל בחג הסוכות שלקטו התבואות ופירות האילן וגם הכל נאסף אל הבית אז השמחה היא שלמה לכן כתבה התורה ג' פעמים ענין שמחה ואלו הן (דברים מז יד טו) "ושמחת בחגך.. והיית אך שמח", וכתיב (ויקרא כג ז) "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים" (פסיקתא דרב כהנא פרק כט, וב"כ דעת זקנים מבעלי תוס' דברים מז ז).

הטעם שחג הסוכות נקרא על שם הסוכה ולא על שם הלולב לפי שבחג יש ב' מצות סוכה ולולב, מצות סוכה היא לזכרון העבר כדכתיב (ויקרא כג ז) "כי בסוכות הושבתיו", והלולב הוא מפני ההווה בכל שנה דהיינו לתת שבח והודאה על אסיפת התבואות שבזמן הזה הוא זמן האסיף, ולפי שהיה הענין הסוכות ראשון נקרא חג הסוכות ולא חג הלולב (אברבנאל ויקרא כג ז).

הטעם שחג הסוכות נקרא בלשון רבים

לפי שדיני הסוכה נלמדים מלשונות סוכה רבים שנאמרו בתורה (בני יששכר מאמרי חודש תשרי ט א).

טעם אחר: לפי שלומדים (סוכה ו, ב) מניין הדפנות והסכך מג' פעמים שכתוב בסוכות בפרשת אמור לכן קראה התורה סוכות לשון רבים לומר לנו שנלמד הלכות הדפנות והסכך מלשונות סוכה הנאמרים הרבה פעמים שם בתורה (בני יששכר שם).

סוכה - סוכות

כוונה בשיבה בסוכה

כשיושב בסוכה יש לכוון שציונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני הכבוד שהקיפם אז עלינו להגן מן השמש והשרב, וכל זה לצאת ידי חובת המצווה בתיקונה, ובדיעבד יוצא ידי חובה כל שכיוון לצאת לבד, בשונה משאר המצוות שיוצא אף שלא מכוון אלא סגי שעושה לשם השם שכך ציוה ה' לעשות (משנ"ב תרכה ס"ק ב בשם הפמ"ג א"א שם).

הטעם שבמצות סוכה מצאנו חיוב לכוון טעם המצווה "זכר

לענני הכבוד"

לפי שכתבו בפסוק (ויקרא כג מג) "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" וכיון שנאמר טעם המצווה בפסוק מוכח שצריך לכוון טעם המצווה (ב"ה תרכה א).

הטעם שעושים סוכה בחודש תשרי אע"פ שיצאנו ממצרים

בחודש ניסן

טעמו של הגאון מוילנא (קול אליהו להגר"א פרשת אמור, שהש"ר אות ד) דאמנם אין עושים זכר לענני הכבוד הראשונים שהקיפום מיד בצאתם ממצרים, כיון שהעננים האלה הסתלקו מהם בחטא העגל, כדכתיב (שמות לב, כה) "וירא משה את העם כי פרוע הוא" שנעשו פרועים [גלוים] מענני הכבוד, אלא עושים זכר לענני הכבוד שחזרו להם אחר כך ולא הסתלקו מהם כל הארבעים שנה, ומוסיף כשנבדוק נמצא כי חג הסוכות נקבע ביום בו זכו בני ישראל שוב לאותם ענני הכבוד והאיך כשהמאן בעגל נסתלק מהם ענני הכבוד ורק אחר שחזר הקב"ה ונתרצה להם ביום הכיפורים ואמר למשה "סלחתי כדברך" (עיין רש"י שמות לג יא) ונצטוו להקיים את המשכן וחזרו ענני הכבוד וכך היה הסדר, י"א בתשרי אמר משה רבנו להביא תרומות להקמת המשכן, במשך יומיים הביאו את התרומות כמו שנאמר (שמות לו ג) "והם הביאו את אליו נדבה בבוקר בבוקר" לשני בקרים דהינו י"ב וי"ג תשרי, בי"ד לקחו חכמי לב את הנדבה מידי משה, בטי' החלו עוסקים במלאכת המשכן ואז חזרו ענני הכבוד נמצא כי ט"ו בתשרי הוא היום המתאים לשבת בסוכה לזכרון הנס "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" כי מאז נשארו ענני הכבוד במשך הארבעים שנה בשהותם במדבר.

טעם אחר: לפי שהיה להם סוכות כשצרו על ארץ האמורי של סיוחן ועוג והכריכם שבארץ כנען ואז ישבו בסוכות ממש כמו שכתוב (שמואל ב יא יא) "וארון וישראל ויהודה יושבים בסוכות"

כי בשדה היה מסכך עליהן עד שכבשו את רבת בני עמון, כך ישראל עד שכבשו ארץ כנען זהו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל כשצרים את האומות (ספר הרוקה הלכות סוכות סימן ריש).

טעמים נוספים עיין בלב המועדים סוכות ארבעת המינים.

הטעם שעושים זכר לסוכות ולא זכר למן ולבאר אף שהמן והבאר הם מן הנסים המפורסמות מ"מ הם הכהריים שא"א בלעדיהם, משא"כ ענני הכבוד שלא היה הכרחים לכן תיקנו זכר לדבר להודיע שאף בדבר שאין בו הכרח עשה עמהם הקב"ה נס (המב"ט בית אליהם שער היסודות לו יג). **טעמים נוספים עיין בלב המועדים סוכות ארבעת המינים.**

דפנות הסוכה

דפנות מהוקצעים יפים ונאים יש הנוהגים: לקחת דפנות לסוכה מהוקצעים ונאים ולרכוש אותם בכסף מלא ולא לקחת סתם קרשים מהפקר, והטעם: לפי שסוכה וד' מינים שניהם מצווה וכדינה של כל מצווה שנאמר בה "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצווה חל גם על הסוכה ודפנותיה וכשם שמקפידים על מצות ד' מינים יש להקפיד גם על הסוכה (חזו"א הובא בספר פאר הדור ח"א עמוד רפט, קובץ הלכות פסקי ר' שמואל קמינצקי פרק ראשון יד שערי הלכות יט).

סימון הדפנות כדי שלא לשנות מקום הדפנות משנה לשנה
יש אומרים: שלכתחילה אין לשנות את מקום הדפנות ממה שהיה מונח שם בשנה שעברה ולכן יש לציין איזה שהוא סימן כדי לקבוע את מקומו בשנה הבאה כבשנה הזאת (נהגות מהר"ל הלכות סוכה שראה לרבו מהר"ש שהיה מסמן הדפנות לשנה הבאה הביאו שכנה"ג אות ג).
והטעם: על פי הירושלמי (שבת יב ג) שכתב לענין קרשי המשכן דקרב שזכה לינתן בצפון ינתן תמיד בצפון וכן בדרום ינתן בדרום ולומדים זאת מדכתיב (שמות כו ל) "והקמות את המשכן כמשפטו" וכי יש משפט לקרשים אלא קרב שזכה להיות וכו' (שלה מסכת סוכה נר מצווה אות ז).

יש אומרים: שאין צריך לדקדק בזה, והטעם: דבשלמא בבית המקדש היה לצפון קדושה יותר מהדרום ואין מורידים בקדושה אבל בדפנות סוכה דקדושתם שווה אין להקפיד (בכורי יוסף תרל ס"ק טז).

הטעם שהחמירו בדפנות הסוכה יותר מחיצות של שבת

בכמה דינים

כגון צורת הפתח שמועיל בשבת ואין מועיל בסוכה (ר"ן סוכה ז, א) לפי שבסוכה בעינן מחיצות הניכרות כעין דירה (ר"ן שם) דבעי תשבו כעין תדורו (פמ"ג ד א"א תרל ח).

נוי סוכה - תליית פירות בסוכה

"מצווה ליפות הסוכה ולקשטה ולתלות בה פירות חשובין" (משנ"ב תרלח ס"ק ב בשם השל"ה).

השל"ה (מסכת סוכה) **כתב** "מצווה לעטר הסוכה... ולתלות בהן פירות חשובין כדי לחבב המצווה".

טעם אחר: משום "זה אלי ואנוהו" (שמות טו ב) בדאמרינן בגמרא בשבת (קלג, ב) התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה".

תליית נוי סוכה על הדפנות

יש הנוהגים: שאין תולים שום נוי סוכה בסכך, ותולים רק על הקירות (הגר"ש"א הובא באיש על העדה עמוד 14 וכן הובא באורחות רבינו ח"ב עמוד רכא שכך נהג בעל הקהילות יעקב), **והטעם:** לפי שחוששים שמא לא יזהרו לתלותם באופן שיהא סמוך בתוך ד' לסכך ואולי יהיו רחבים משיעור ד' מפתחים על ד' מפתחים וסכך פסול פוסל באמצע בד' מפתחים (הגר"ש"א שם, דברי שלום לסוכות).

פירות של שבעת המינים

יש הנוהגים: לתלות ז' מינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל (מנהגי ירושלמי עתיק הובא בהקדמת מל ירושלים בפתח ספרו שו"ת מהרי"ל עמוד מז, בדרכי חיים ושלום).

תליית צלוחית של שמן זית ויין

יש הנוהגים: לתלות צלוחית של שמן זית ושל יין (סוכה י, א רש"י שם בסוף העמוד ד"ה יינות שמנים), **והטעם:** זכר למנחות והנסכים שהקריבו אבותינו בזמן שבית המקדש היה קיים (פרדס אליעזר נוי סוכה עמוד עג). **טעמים ומנהגים נוספים עיין בלב המועדים סוכות ארבעת המינים.**

שינה בסוכה

הטעם שאין מברכים על שינה בסוכה אע"פ שהשינה חמורה מאכילה (עיין שו"ע תרלט ב) שהרי אכילת ארעי מותר מחוץ לסוכה ושינת ארעי אסורה (בספר הפרדס לרבינו אשר שער ט מובא ששאל רבינו אשר מלול ז"ל מ"ר"ת שאלה זו) לפי שעיקר חובת הסוכה היא אכילה וברכה על אכילה פומרת כל מה שיעשה אחריה בין סעודה לסעודה כגון שינה לימוד ואכילה (תוס' רא"ש מה, ב ד"ה אחר).

טעם אחר: לפי שחוששים שמא לא ירדם והיו ברכתו לבטלה שהרי אין בידו לישון כל שעה (תוס' ברכות יא, ב ד"ה שכבר).

הטעם לפ"ז שהנכנס לישון מברך בלילה ברכת "המפיל חבלי שינה" בשם המלכות ולא חוששים שמא לא ירדם ותהא ברכה לבטלה, ובסוכה חוששים שמא לא ירדם

לפי שיש לחלק בין ברכת המצוות על שינה בסוכה שאם לא ישן הוי ברכה לבטלה, לברכת המפיל שהיא ברכת השבח והודאה על מנהגו של עולם, וברכת הודאה יכול לברך בכל אופן ואף אם לא ישן לא הוי ברכה לבטלה (רבי אברהם הצרפתי בספר ברכת אברהם חלק ד סימן קסו, מהרי"ץ חיות ברכות, אליה רבה רל"ג).

טעם אחר: דשאני ברכת המפיל דסוף סוף יפול בתרדמה וישן שהרי א"א לו לאדם בלא שינה אע"פ שאינו ישן עכשיו, משא"כ בסוכה אם יצטער ולא יוכל לישון בסוכה ויוצא ממנה נמצאת ברכתו לבטלה (אליה רבה רל"ג).

טעם אחר שאין מברכים על שינה: לפי שברכת לישב שבירך על הסעודה פומרתו מלברך על השינה (שם בתוס' ר"ת הובא רא"ש ברכות יא, ב ד"ה אמר רב יהודה).

טעם אחר: דשאני שינה מאכילה דשינה אינה מצוה רק שאסור לישון מחוץ לסוכה (צפנת פענח סוכה פרק ו הלכה ב).

ויש אומרים: שיש לברך על השינה, **והטעם:** כיון שהשינה היא עיקר דירתו ורק כשיש אכילה תיקנו ברכה על האכילה וכשאין אכילה יש לברך על השינה, ואין לחשוש שמא לא ירדם, דמ"מ הרי קבע לכך והו"ל קביעות חשובה (הגר"ש"א עיין בהליכות שלמה ט מז ביאור בדברי התוס', וכן כתב בספר נשמת אברהם תרלט אות ד וכן כתב החזו"א אורחות רבינו חלק ב עמוד רכה).

ולכתחילה: כיון שיש הסוברים שצריך לברך על השינה נכון שיאכל מזונות ויברך לישב בסוכה ויכוון על השינה ובכך יוצא ידי חובה.

שולחן בעת השינה

יש אומרים: שיש להקפיד להשאיר את השולחן בסוכה אף בשעת השינה, **והטעם:** לפי שברמ"א (תרמ ד) כתוב שאם מצטער בסוכה משינה אינו יוצא גם ידי אכילה משום שבעינן סוכה הראויה לכל מילי ואם לא לא יצא, וא"כ כיון שהשולחן מחוץ לסוכה אינו יכול לקיים בה מצות אכילה וא"כ אינו יוצא גם בשינה ולכן צריך שיהיה שולחן בלילה, ואפשר להכניס שולחן קטן (ספר מועדים וזמנים ח"א סוף פרק ז מביא שסיפר הג"ר שמאול גרינמן שכך ראה אצל החפץ חיים ואמר שזה טעמו וכן מובא באורחות רבינו שנהג הגריי"ק להקפיד על כך וכשהיו צריכים להכניס עוד מיטות היה אומר להשאיר שולחן קטן).

יש אומרים: שאין צריך שיהיה השולחן בתוך הסוכה בזמן השינה ומה שכתב במשנ"ב (תרמ"ס"ב) "ואע"ג דצריך לכפוף ידיו ורגליו וכו' חייב לישון שם ואף שצריך לזוהר שיהיה השולחן גם כן בתוך הסוכה דאל"ה חיישינן שמא ימשך אחר שולחנו" שמוכת שצריך שולחן טעות סופר הוא, ובפמ"ד שהא מקור של המשנ"ב מירי שם באכילה וע"ז אמר שאם שולחנו בתוך הבית לא יצא ידי חובה (הגרש"א ה"ש פרק תשיעי טו, דבר הלכה שם כמ, מנ"א תרמ"ט).

ערב יו"ט - שינה בערב יו"ט

בלקט יושר (עמוד קמד) כתב דבר חידוש שהתרומת הדשן לא היה יושן בערב סוכות בצעהריים, כדי שיוכל לישון לתיאבון בלילה, **והטעם:** לפי שבסוכה השינה קובעת עיקר הדירה.

בדיקת הסוכה

לפני שהולך לבית הכנסת יש לו לילך לתוך הסוכה ולעיין בה אולי ימצא בה עוד משהו שאפשר לתקן, והטעם: כדי שהכל יהיה בתכלית השלימות ובה יתרצה אל מלכו וימצא חינו (מטה אפרים תרכ"ח).

כיסוי שולחנות הבית ביו"ט

אע"פ שעיקר דירת האדם בסוכות היא בסוכה מ"מ ראוי לכסות במפות גם את השולחנות שבבית, והטעם: כיון שנמצא גם בבית יש לו גם שם להרגיש את היו"ט (פמ"ד מש"ז תרל"א, א"ר תרל"א, הגרנ"ק הובא בחוברת בנתיבות ההלכה גליון 25 עמוד 53).

לולב ברכות נענועים

לקחת הלולב בעצמו

יש הנוהגים: שבעל הלולב מוליך בעצמו את הלולב לבית הכנסת מחזירו, והטעם: משום חיוב מצווה (רמ"א תרנ"א, משנ"ב שם ס"ק ו).

ברכת הלולב

הטעם שמזכיר בברכה רק לולב ולא שאר ד' מינים **לפי** שהלולב גבוה מכולם חשוב הוא ונקרא כל אנודה על שמו (סוכה לו, ב).

ועוד שהלולב הוא מלך על כל אילני מאכל (רוקח הלכות סוכות). ועוד שהוא עיקר ושאר המינים מפלים לו ומברך על העיקר ופוסט את המפל (מטה משה תתקלא, כל בו ארבעת המינים עב).

להצמיד את האתרוג ללולב

יש להצמיד את הלולב לאתרוג, **והטעם:** כדי שלא להפריד מן המניין (שו"ע תרנ"א יא, ערוה"ש שם ט).

מקור לדין זה מובא על ידי חלום שראה הר"ם רקאנטי בליל יו"ט א' של חג הסוכות בהתאכסן אצלו חסיד אחד אשכנזי שמו הר"ר יצחק ראהבחלום שהיה כתוב השם ביו"ד ה"א והיה מרחיק את הה"א אחרונה מן הג' אותיות הראשונות, ואמרתי לו מה זה עשיתה, והשיב שכך נהגו במקומותינו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין, למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי וחזר בו (ריקאנטי פרשת אמור, מטה משה תתקלד, באר היטב תרנ"א כא).

נטילת ארבעת המינים בכותל

יש הנוהגים: ליטול את ארבעת המינים בכותל המערבי (בכורי יעקב תרנ"א). **והטעם:** לקיים שימת הרמב"ם (בפירוש המשניות סוכה פרק ג משנה יא) שיש מצוה מהתורה ליקח לולב כל שבעת הימים בכל ירושלים העתיקה שבין החומות ולא רק במקדש וכך נהג הגריש"א (איש על העדה עמוד 21), וכן נהג הגאון ר"חזקאל אברמסקי זצ"ל (מועדים וזמנים השלם ח"ח בהשמות שבסוף הספר לח"ב קבב).

טעם הנענועים בלולב

בשביל לסלק רוחות וטללים רעים שבאות לעולם (סוכה לו, ב).

טעם אחר: להודיע שניצחנו בדין את כל המקמרגים, ועושים כדרך המלכים (עיין ירושלמי דפסיקתא פס' ולקחתם לכם) שחוזרים אחר המלחמה למקום שכבשו נכנסים לעיר עם הרומח בידיהם ועולים למקום גבוה ומנענעים לכל צד בשביל להראות את נצחונם, גם אנו מנענעים לכל בכדי להראות את נצחוננו (אבודרהם סדר תפלת סוכות). **טעמים נוספים עיין בלב המועדים סוכות ארבעת המינים.**

הטעם שאין מנענעים ב"הצליחה נא" (סוכה פרק ג משנה ט) לפי שהסיבה לנענועים הם בשביל לעצור רוחות רעות וטללים רעים ולגבור בשטן (סוכה לו, ב) וזה דווקא בהושיעה נא דהיינו הושיענו מאלו המזיקים אבל בהצליחה נא לא שייך דבר זה (אבודרהם תפלת חג הסוכות בשם בעל המנהגות).

להסתובב בשעת הנענועים

המהרי"ל היה נשאר על מקומו ופניו למזרח בכל הנענועים ורק הפך ידו כנגד הרוחות (מובא משנ"ב תרנ"א ס"ק לו). וכתב בספר שולחן שלמה דאם א"א לו לעשות הנענועים כהלכתן אלא א"כ הופך עצמו מותר להפוך.

לקחת ערכות חדשות בכל ימי החג

יש הנוהגים: לקחת ערבה חדשה בכל יום מימי חול המועד (לקט יושר בשם רבו בעל תרומת הדשן עמוד קמו שכך היה המנהג

ראשונים (יו"ט ראשון ויו"ט שני של גלויות) וזאת בתנאי שאין סיבה לדחותם כגון כאשר הם חלים בשבת.

פיוט "אערוך שועי" נאמר בו "גילתי בצום פישעי", וביו"ט אין ראוי לאומרה דהוי כמו תחינה לכן קבעו אותו לומר קרוב ביותר ליו"ט היינו מיד אחרי שני הפיוטים הראשונים, ובתנאי שלא חל באותו יום שבת.

פיוט "אדון המושיע" הוא תפילה על המים והגשם לכן קבעו לאומרו ביום אחרון בערב הושענא רבה, כי גשמים בחג הסוכות אינם סימן ברכה.

בשבת אומרים תמיד "אום אני נצורה", פיוט המוקדש ליום השבת (לבוש תרס, ג).

הזמנת האושפיזין

יש אומרים: שאם לא מזמינים את האושפיזין הם אינן מגיעים ולכן יש שנהגו להזמין בכל יום את האושפיזין של אותו היום (יסוד וישרש העבודה שער יא פרק יג שמדייק מדברי הוזהר שבלי הזמנה אינם באים).

הזמנה ביום הראשון לכל ימי השבוע

יש אומרים סדר הזמנת האושפיזין בליל ראשון של חג ויוצאים ידי חובת הזמנה למשך כל ימי החג (הגרש"א ועלהו לא יכול ח"ב עמו' רצו).

יש שנהגו: לומר בסעודת הלילה וגם בסעודת היום (הגרש"א איש על העדה עמוד טו).

לימוד מענין האושפיזין

יש שכתבו שמוטב לקבוע שיחה נאה בדברי תורה מענין האושפיזין כגון ביום א' יאמר ענין אברהם וכן שאר ימות החג דבר יום ביומו (אלף המנן תרכה קט, יעב"ץ בסידור בית יעקב, עיין בספר חמדת הימים פרק ה סדר הלימוד).

מגילת קהלת

מגילת קהלת עוסקת בהבדלת כל עניני העולם הזה יחד עם דברי תוכחה ומוסר להבין לאדם דעת ויראת ה' ולהסירו ממכשול ועוון.

"ונוהגים לומר קהלת אחר תפלת שחרית בשבת שבחול המועד" (רמ"א תרסג ב).

והטעם: משום שכתוב בה (יא ב) "תן חלק לשבעה וגם לשמונה" ודרשו חז"ל (עירובין פ, ב) לשבעה אלו ימי החג וגם שמונה לרבות שמיני עצרת דהיינו לפי שהוא חג האסיף, וקוראים בכדי להזהיר על התרומות והמעשרות והנדרים שלא לעבור עליהם בכל תאחר (מחזור ויטרי סימן שפ, המנהיג, ד"מ תצ). **טעמים נוספים עיין בלב המועדים סוכות ארבעת המינים.**

והטעם: משום הידור מצווה לפי שמצוי שבכל יום נושרים העלים (יוסף אומ"ן אות תתרמ).

מנהגי גדולי ישראל בהחלפת ערבות

מין החזו"א ומרן בעל הקהילות יעקב החליפו מידי יומים או שלושה (באורחות רבינו ח"ב עמוד רצו).

מנהגו של הגרש"א באם היה צורך היה מחליף בכל יום אך אם נשארו פריים לא היה מחליף (שלמי מועד עמוד קלג).

ויש אומרים שאין להחליף ערבה בכל יום (וכך נהג החת"ס מנהגי חת"ס פ"ח י, מנהגי וורמייזא אות קפא).

והטעם: משום חשש פסול בערבה, דהיינו כאשר תוחבים אותה באגודה כדי שתהיה למטה מהרס נושרים רוב עלי הערבה ולפעמים מגיע למצב שערבה שנשרו רוב עליו ולכן יותר טוב לאגוד קודם יו"ט ערבה שלימה עם הלולב במים ולא לקחת בכל יום חדשה אלא אם יעשנהו בענין שלא ינשרו עליה, **ועוד** הא קי"ל (שו"ע תרמו ב) "ערבה כמושה כשרה" (א"ר תרנא ו, באר היטב תרנד א).

הטעם לנוהגים להחליף בכל יום ולא חוששים שמא ינשרו רוב עליו

לפי שלא מצוי שינשרו רוב העלים על ידי תחיבה הערבה ואף שמקצת העלים ינשרו כתב המג"א (תרמו ג) שזה כשר בדיעבד ואם לא יחליף כל שבעת הימים הרי יכמוש בסוף ימי החג וכמושה כשרה רק בדיעבד ולכן עדיף להחליף בכל יום שלא תהא כמושה כיון שכמושה אינה הדר משא"כ בנשרו מקצת עליו שזה אינו ניכר וביותר שנושרים למטה ובפרט שלפעמים יש חשש יבש ולכן מן הראוי להחליף בכל יום כדברי הרמ"א (נימוקי א"ח תרנד א).

טעם אחר: משום חשש שלא נחשב אנד כהלכתו לפי שאין זה קשר של ממש כיון שמוציא ומכניס בכל יום (ביכורי יעקב תרנא ד, משנ"ב שם ס"ק ה).

עצה לצאת ידי חשש זה

שיתיר קודם את הקשר, ויכניס את הערבה החדשה, ואחר כך יחזור ויקשור האגד בקשר מהודק (ביכורי יעקב שם).

הושענות - ביאור סדר ההושענות

כלל הוא: ההושענות של שבת לעולם דוחות את ההושענות של אותו היום, יש הושענות שנדחות לגמרי, ויש מהם שנאמרות למחר.

והטעם בסדר הזה: לפי שפיוט "למען אמיתך" הוא כבוד השכינה, ושל "אבן שתיה" כבוד בית המקדש, לכן נקבעו לומר בשני ימים

הטעם שתקנו לקראתה דווקא בשבת חול המועד

לטעם שקוראים קהלת מפני שנאמר בו (קהלת יא ב) "תן חלק לשבעה" ודורשים פסוק זה על חג הסוכות ושמייני עצרת, י"ל גם כן תן חלק לשבעה אלו ימי שבתא לכן קוראים אותה דווקא בשבת (פמנ"ד א"א תצ ח).

הושענה רבא

הטעם שלא נזכר בפוסקים שהושענה רבה הוא גמר הדין ורק ביאורו

את כל הנעשה ביום זה משום שדנים על המים

לפי שדורות הראשונים די היה להם להתעורר ממה שנידונים על המים כדי לעוררם להתחזק כראוי, אבל בדורות האחרונים שיראת שמים צריכה יותר חיזוק ולא היה די להם במה שדנים על המים כדי להתחזק, ונסתובב ונגלה ענין הגמר דין שנעשה ביום זה (הגרשו"א שלמי מועד פרק מ).

נהגו לקרוא את יום השביעי של חג הסוכות הושענה רבה

והטעם: לפי שמרבים בו בערבות הנקראות הושענות (לבוש תרסד א).

טעם אחר: לפי שמרבים לומר בו פיוטי הושענות (חיי אדם קנ"ג ס"ב).

טעם אחר: לפי שיום הו"ר הוא עשרים וששה יום לבריאת העולם

כמנין שלם הו"ה שנקרא שם רבה (רבינו בחיי דברים ל"ג כא). **טעמים**

נוספים עיין בלב המועדים סוכות ארבעת המינים.

הושענות גדולת (מורביות) יש שנהגו לקחת הושענות גדולות זכר

למקדש כמבואר ברש"י בסוכה (מד ע"ב ד"ה עלה) וז"ל והשתא נהגו להביא מורביות ענפים ארוכים ויפים שמנכרא מצווה בעין יפה, והוי נוי מצווה (חיי אדם כלל קנ"ג). וכן כתב בספר אמרבל (סוף הלכות סוכה ולולב) ערבה של המקדש היתה של "אמות כנובה של המזבח ולכן צריך שיקח ערבה יפה וגסה וארוכה וזה שיסד הפייטן עומסי ערבה להקיף מזבח (הובא בא"ר תרסד ט"ז).

אושפיזין

הטעם למנהג של צדיקים ואנשי מעשה כאשר שמם הוא כשם

האושפיזין מחשבים לשמם קדושה ביום זה

על פי דברי האר"י שכתב כל שם שקוראים לו לאדם יש לו שייכות לזה האיש בפנימיות שורשו, ואע"פ שישנם הרבה אנשים ששמן כשמות הגדולים ואין בהם שמין משמם כל זה בפנימיות שלו ואם ירצה לעורר ימצא ודאי בשרשו אותו כוח (ספר תורת אמת להגר"ל איגר מלובלין סוכות שנת תרכ"ח יום א' וסוכות).

פרידה מהסוכה

יש הנוהגים: כשיוצאים מהסוכה אומרים "יהי רצון שנזכה לשבת

בסוכה של לוויתן" (רמ"א תרסז א, כל בו הלכות סוכה עא, סידור יעב"ץ).

ביאור "סוכה של לוויתן": על פי הגמרא (ב"ב עה, א) "אמר רבה אמר

ר' יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לוויתן" (כה"ח תרסז ח עיין שם עוד נוסח).

יש שאומרים: "נזכה לישב בסוכת עור של לוויתן".

ויש אומרים: שאין לומר "עור של לוויתן", לפי שהכוונה בתפילה

שנזכה לשבת בסוכה בה יאכלו לעתיד לבוא את הלוויתן שור הבר ויין המשומר, ומילת עורו השתרשה במעות (ומן שמחתנו השענא רבה).

פירוק הסוכה

יש אומרים: שיש לפרק את הסוכה מיד במוצאי יו"ט, **והטעם:** כדי

שידעו שלא נעשתה אלא למצותה (סדר היום הנהגת מוצאי יו"ט של סוכות).

שמירת הארבעת המינים

נהגו העולם לשרוף את ארבעת המינים בשריפת חמץ

המקור מדברי הרוקח (הלכות בדיקת חמץ יט) וז"ל רבינו אליעזר בן רבינו קולמינוס הזקן היה שורף חמץו מעצי הלולבים ומעצי הושענות ואנו מתקנים קולמוסים וכן הנהיג חמי ר' אליעזר ב"ר יעקב הכהן, **[והטעם]:** ששירוי מצווה מעכבין את הפרעוניות (סוכה לה, ב) ע"כ.

טעם אחר: הואיל ואיתעביד ביה מצווה אחת איתעביד מיניה

מצווה אחריתה (מהר"ל ערב פסח ג).

אופים בו מצות

יש הנוהגים: לאפות בו את הג' מצות [של ליל הסדר] וקורא אני

עליהם (ישעיה ס כא) "ועמך כולם צדיקים" (מהר"ל הלכות ערב פסח ג).

הטעם שאין לזרקם לאשפה

לפי שהם רומזים לענין גדול אין לנוהג בהם בזיון (סדר היום הנהגת

מוצאי יו"ט של סוכות).

במעלת השמירה בביתו

יש הנוהגים: לשמור את ארבעת המינים בביתם, **והטעם:** לפי

שהיא סגולה לרוחניות וגשמיות (סדר היום מוצאי יו"ט של סוכות) **מוצאי יו"ט** יקח הלולב עם מיניו וישמור אותם במקום מיוחד, ויהיה לו למשמרת יראה אותם ויזכור ויזכה ע"י זה להינצל מכל צרה (חיד"א בכיכר לאדן סימן ו דף קסב א).

ריבת אתרוגים

יש הנוהגים: לעשות מרקחת אתרוגים ולאכול במ"ז בשבת ולברך

עליו (כה"ח תרסד ס, יפה ללב תרסד טו).

וכדאיתא במסכת בבא בתרא (עד, א) המעשה שרבה בר בר חנה שמע באוזניו מתוך האדמה את בלועי קורח צועקים "משה אמת ותורתו אמת". **מקור לקפיצות:** מובא (בתרגום שני על מגילת אסתר פ"ג ח) המן בן המדתא סיפר לאחשוורוש כי היהודים קופצים בסוכות ורוקדים כמו גדיים.

הטעם לקפיצות אלו

להורות שמאמינים אנו בתורה מן השמים וע"י כך מקשרים אנו את שכלנו החומרי לרום ומהפכים את גופנו גם לרוח ומקפצים להורות שגם גופנו נעשה רוחני בכוח ונמשכים אנו אל השמים בכוח התורה וזהו כל כולו של תורה מן השמים וההפך הנמור הוא מבלועי קרח (הגיון לב).

טעם אחר: לפי שאנו עושים כעין קורח שרוצה לקפוץ ולצאת מן הבור שנבלע בו (עיין ארחות רבינו ח"ב ע"ב שם ובש"ת ודרשת וחקרת ח"ג חו"מ סי' בז).

טעם אחר: יש שכתבו המנהג לקפוץ באמירת משה אמת בשמח"ת מה המקור והטעם תשובה הרב מפוניבזי הנהיג כך משום שמחה (ספר לבנימין אמר).

טעם אחר: כיון שהשמחה מתפרצת וכשמגיעים להכרה מהלב הגוף קופץ מאליו שאתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו שהוא התכלית של כל ימי אלול ועשי"ת והו"ר ומשיגים בהשגה גמורה שמשה אמת ותורתו אמת קופצים משמחה (הגר"ש פינקוס עיי"ש).

ובסוכת חיים עמ' תמו הביא ששאל את הגר"ח קניבסקי למה קופצים והשיב וז"ל מנהג הישיבות עכ"ל.

ובספר אורחות רבנו (עמוד שט) מסופר שמרן הסטייפלר צוק"ל היה קופץ במשה אמת במסירות ובהתאמצות ובהתלהבות רבה גם בשנות זקנותו שקפיצותיו הסבו לו ייסורים.

יש הנוהגים: לברך על עצי ההדס בהבדלה, **הטעם:** כיון שנעשה בה מצווה אחת בלקיחת לולב, עושים עמה עוד מצווה, **וסמך לדבר:** דכתיב בנביא (ישעיה נז ב) "כל שומר שבת מחללו" וסמך ליה "תחת הסרפד יעלה הדס" (מור רצו ד, משנ"ב שם ס"ק ח).

ויש שלא נוהגים בן, והטעם: לפי שהדסים שלנו מתייבשים והולכים לאבדון וגם אין מריחין רק בדוחק ולכן לא נהגנו בזה (ערוה"ש רצו ה).

ערבות של הושענא רבה

שמירת הושענות לבער חמץ בפסח

יש הנוהגים: לשמור הערבות לאפיית מצות בהסקת התנור (רמ"א תרסד ט).

יש הנוהגים: להצניע ההושענות ולבער עימהם החמץ בפסח (חק יעקב תמה נ, ש"ע הרב תמה יב).

והטעם: הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה ליעבד בה מצווה אחרינה (לבוש תרסד ט).

בסגולת הערבות החבוטות

יש אומרים: שיש בהם סגולה לשמירה למתכון בה בדרכים (כה"ח תרסד ס).

יש אומרים: שהיא סגולה להינצל מליסטים שישא אצלו הערבות בדרך או שידע באיזה מקום מוטמן בביתו וכשיזכור מזה בשעת סכנה יועיל לו (מועד לכל חי סימן כד).

שמחת תורה – משה אמת

משה אמת

מנהג הישיבות שקופצים בשמחת תורה בשעה שאומרים משה אמת ותורתו אמת.

מקור המימרא "משה אמת ותורתו אמת" הוא בבנין של קרח

להערות לתרומות והנצחות י. לב ראב"ד 5 א"י אלעד 052-7668608

לקבלת העלון במ"ל: lev17382@gmail.com

ספרי לב המועדים שיצאו לאור בסיעתא דשמיא

